

УДК 821.161.2.09

КОРЕЦЬКА Марина Вікторівна,
кандидат філологічних наук, старший викладач
кафедри української літератури і компаративістики
Черкаського національного університету ім.
Б Хмельницького
e-mail: mvkorecka@ukr.net

ХУДОЖНЯ ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЕТНОПСИХОЛОГІЧНИХ ТИПІВ УКРАЇНЦЯ В РОМАНАХ АНАТОЛІЯ ДІМАРОВА «І БУДУТЬ ЛЮДИ», «БІЛЬ І ГНІВ»

Стаття присвячена дослідженню світоглядно-естетичної парадигми романів Анатолія Дімарова «І будуть люди», «Біль і гнів» як етапних творів у процесі самопошуку митця. Автор статті апелює до екзистенційного українського «я-мовлення» героїв романів, де конструктивно-концепційним елементом виступає саме «живонародне слово» з його дискурсом «знання», «закону». З'ясовано, що живонародна мова українського села, його ритуально-архетипна основа ревізує реальний життєвий простір романів, розбиваючи його на три міні-сюжети (селянин-українець / детермінований, уречевлений світ (перший міні-сюжет), селянин-українець / радянська влада (другий міні-сюжет), селянин-українець / фашизм (третій міні-сюжет)). Послідовне їх розміщення є показником погіршення становища народу, деформації його етнопсихологічної духовної спадщини. Знаковий потенціал виявляє їхню міфологічну основу – міф про три життєві ріки: «на першій переправі відсічуть тобі руку», «на другій – ліву ногу», «на третій переправі – голову знімуть». Конфлікт між опозиційними силами в трьох міні-сюжетах розкритий через протистояння між Селом / Хутором, відповідно Соратником / Відступником – духовно-моральний інтегрований селянин / селянин, уражений негативним соцістальним досвідом. Обсяг духовності конфліктних сторін підтверджений національними архетипами «Серця», «Землі», «Праці» тощо, позитивний смисл яких через перероблення культурно-історичного досвіду з кожним наступним етапом зазнає ураження.

Ключові слова: роман, А. Дімаров, «І будуть люди», «Біль і гнів», екзистенція української людини, живонародна мова, архаїчний тип сюжету, опозиція Соратник / Відступник, архетипи «Серця», «Землі», «Праці», дистресовий досвід народу.

Постановка проблеми. Художня спадщина Анатолія Дімарова залишається й до сьогодні актуальною в сенсі окреслення її художнього профілю на тлі літературного процесу II пол. XX – поч. XXI ст. Особливого значення надаємо творчому періоду 60-х – 70-х рр. XX ст. як етапові формування й вираження художньої свідомості письменника, його особистісного первня, що помітно загострився в епоху соціальної нестабільності, напруги, скованості лещатами авторитарної етики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що на «полі» дослідження української прози 60-х – 70-х рр. XX ст. працювало немало авторитетних літературознавців (Л. Новиченко В. Дончик, П. Кононенко, М. Наєнко, А. Погрібний, Г. Штонь та ін.), все ж творче надбання Анатолія Дімарова вказаного періоду не зазнало належного осмислення, ґрунтового наукового аналізу. Давалися взнаки безплідність «клаптикового», дозувально-цензурного підходу «радянсько-конструктивної» критики до вивчення творчості українських письменників. Узагальнено-політизований характер рецептивних студій кін. 50-х – 70-х рр. утвердив і закріпив викривлені ним тлумачення світоглядних інтенцій Анатолія Дімарова, жанрово-стильових особливостей його прозових творів, що «уражає» літературну думку й до сьогодні. Відсутність цілісного об'єктивного погляду на творчість митця визначає живучість «офіційної версії» Дімарова. Тому **мета нашої розвідки** передбачає дослідження світоглядно-естетичного дискурсу прози Анатолія Дімарова 60-х – 70-х рр. XX ст., зокрема романів «І будуть люди», «Біль і гнів» як етапних творів у процесі самопошуку митця.

Виклад основного матеріалу. На початку 60-х рр. XX ст. екзистенційна світоглядна парадигма Анатолія Дімарова виступила в якості «екзистенційної методології» пізнання трагічних сторінок української історії, існування і самовираження саме природної «української»

людини, з її прагненням до свободи, поривом до життя, пошуком шляху самореалізації в умовах наступу «цивілізації» з її техноцентризмом, раціоналізмом, експансивністю. У творах моральна ідентичність переростала в національну, спрямованість на відтворення «внутрішнього» буття людини виступала як відтворення «психоісторії» українців. Генетично закладена кордоцентричність і чуттєвість української душі визначали її вічне змагання до цілісності, що особливо прозирилося в умовах агресивних зовнішніх впливів. І єдиний шлях досягнення буттєвої гармонії для народу базувався на «філософії серця», вона й стала основним «методом-архетипом» (С.Кримський) осягнення прозаїком бажаної єдності.

Основним засобом оприявлення істинного змісту людини в прозі письменника є «живонародна» мова (Г.Штонь), в якій «струменить уся близькість до свого, у ній – звичаї, традиції й знайомий світ [1, 190]». «Рідна мова, – зазначає Г-Г. Гадамер, – вирішує для кожного елемент зв'язку зі споконвічною батьківщиною [1, 190]». У праці «Духовний простір української ліро-епічної прози» [2] Г. Штонь особливого значення в романах митця надає саме народноужитковій мові, зберігачем і речником чого була саме селянська верства. Лише мова традиційного українського села із закладеною в неї криптограмою ідеальної загальнонаціональної реальності, в якій поєднувалися фізичне і духовне буття українців [див.: 3, 41], з «укладеним своєрідним кодексом етнокультури, етноморалі, розуміння світу [3, 75]» у спроможності протистояти зовнішнім деструктивним впливам. Таким чином, реалізуючи дискурс народного епосу, заснованого на «знанні», «законі» й сталості, живонародна мова українського села ревізує сучасний історичний світ, виступає його гармонізуючою «емоційно-вольовою напругою» (М. Бахтін).

Емпіричний аналіз романів показав, що зображений у творах реальний життєвий простір (предметно-смісловий – «я» і «світ») будується за певною стратегією, розбиваючись на функції: 1) статичний стан села Тарасівка, втілений в образі дитинства і юності Тетяни Світличної; 2) наступ цивілізації, що проходить у три етапи (матеріалізм, комунізм, фашизм), кожен із яких має власний ретардаційний момент; 3) ретардаційний момент – процес сприйняття селянами (різні «точки зору») зовнішніх впливів, що виразилось у невідповідності «одвічного плину» села (Космосу) і деструктуючого уречевленого життя (Хаос); і власну 4) компенсуючу другу «центральну дію», що в кожному випадку має своє завершення; 5) повернення у статичний стан через відродження, що втілює собою образ Ганни – єдиної жінки, що залишилася живою після спалення села.

Структурна модель романів Анатолія Дімарова відображає «архаїчний тип сюжету» [4], який генерує міф про вічне повернення – «відкріплення від власного середовища», «перебування на межі», «повернення у власне середовище». У рамках головного сюжету наявні три міні-сюжети (три етапи наступу цивілізації – матеріалізм, комунізм, фашизм), які, у свою чергу, поділяються на мікро-сюжети (життєві лінії українських родин Світличних, Івасют, Гайдуків, Приходьків, Мартиненків та ін.) і поглиблюють характеристику української людини. Багатоманіття «точок зору» героїв виявляє суперечливу єдність світу, зокрема української людини-селянина. Суспільно-політичні умови, зовнішні чинники виступають тим чистилищем, на тлі якого вирізняється іманентна сутність української людини, єдність у її душі Добрих і Злих начал, Світла й Темряви.

Послідовне розміщення трьох міні-сюжетів у рамках головного сюжету є показником погіршення стану ментальності народу, деформації його етнопсихологічної духовної спадщини, яка проходить три «межові ситуації» – три життєві ріки, де, за грецьким міфом, **«на першій переправі відсічуть тобі руку»** – символ чоловічої сили, влади й захисту (знаковим є покарання у першому сюжеті куркулем Степаном Івасютою наймита Василя Ганжі, який позбувся пальців на правій руці через кохання до дружини господаря), **«на другій – ліву ногу»** – символ жіночого первня (настанова радянської влади «... вибити з-під ніг [селян] отой ґрунт, який породжував, породжує і буде породжувати дрібнобуржуазні тенденції [5, 20]», або «Сидів на саях [Микола Приходько в дорозі до Сибіру], звисив ноги, що скидалися на висмикнуті з землі, обламані корені. І коли коні рушили, вони, ноги оті, чиркали по снігові, наче у мертвого [5, 40]»), **«на третій переправі – голову знімуть»** – символ життєвої енергії, сили й мудрості (символічною є розправа німців над тарасівцями через повішення).

Екзистенційна варіативність кожного з міні-сюжетів має певну тенденцію сюжетного розвитку, змінюючи якісний зміст ретардацій, шлях яких пролягає від порушення статичного стану через конфлікт. Конфлікт між опозиційними силами – селянин-українець / детермінований, уречевлений світ (перший міні-сюжет), селянин-українець / радянська влада (другий міні-сюжет), селянин-українець / фашизм (третій міні-сюжет) на синтагматичному рівні розцінюються як міфологічний конфлікт між Космосом і Хаосом відповідно, переходячи в парадигматичний мезокосмічний рівень Своє / Чуже, Культура / Цивілізація.

Порушення культурно-історичним часом (уречевлений світ, радянська влада, війна) сакральної рівноваги села (п.2.) (селянин як людина «золотої середини») спричинило «зустріч» героя із трагічними обставинами життя, що й визначають подальший напрям його дій – бажання героя до компенсації вгатованої йому стихією життя соціальної ролі. Вибір селянином-українцем між справжнім і несправжнім життям спричинило протистояння між Селом / Хутором, відповідно Соратником / Відступником – «духовно-моральний інтегрований селянин» / «селянин, уражений негативним соціетальним досвідом», відповідно Духовне / Матеріальне, Добре начало / Зле начало душі людини.

Втіленням «дистресового» досвіду архетипів соціального життя (О.Донченко, Ю.Романенко [6]) українців у романах Анатолія Дімарова виступає Хутір, який підлягає трагічному «вдосконаленню» з кожною наступною психотравматичною обставиною. Так, у першій сюжетній ситуації, що побудована на конфлікті між селянином-українцем / детермінованим, уречевленим світом, Хутір (Івасюти) уособлює негативний досвід української душі, яка в результаті постійних потурань з боку експансійних, зовнішніх впливів виробила егоцентричний крайній індивідуалізм. Первісно інформаційний потенціал Хутора насичений знаковою системою сакральності (розповідь автора про прадіда-козака Василя Ганжу, який вибудував свій хутір у степу, куди не дісталась панська «рука», про вільнолюбного козака Тараса, від хутора якого народилося село Тарасівка), засвідчивши певну тенденцію розміщення першого міні-сюжету, який перебуває найближче з-поміж наступних етапів до сакрального Центру (первинної ідеальної гармонії). Архетип Хутора «символізує трансформацію степової стихії у форму, тобто обжитий куток особисто відвойованої природи [7, 312]». Хутір – той осередок, у якому зберігається етичне ядро українця, його інтенція бути собою, а не іншим, духовна свобода селянина-землероба, його існування за власними критеріями. Під впливом соціального життя архетип Хутора у першому міні-сюжеті зазнає опрідметнювання, індивідуалізм родин Івасют, Гайдуків є індивідуалізмом обмеженості, самозамкненості, локальності. У другому міні-сюжеті Хутір (Володька Твердохліб) стає осередком онтологічних проєктів більшовизму – національна специфіка втілення (форма) радянської моноідеології (зміст) (у хаті Івасют після їх вигнання оселяється Володимир Твердохліб, головний сподвижник «оновлення» села), третій міні-сюжет (Микола Гайдук) засвідчує побудову на території хутора замку німецького феодала – програма геноциду українського народу.

Загальна онтологічна заданість кожного з міні-сюжетів, що передбачає процес розгортання конфліктів, об'єм духовності конфліктуючих сторін, підтверджується й національними архетипами – «Серця», «Природи», «Землі», «Праці» тощо, позитивний смисл яких через переробку культурно-історичного досвіду з кожним наступним етапом зазнає травм.

Архетип Природи – «материнське родове начало [7, 83]» – у гуманістичній концепції Анатолія Дімарова розкривається як прагнення людини до космічної гармонії, досконалості. Споглядання героями романів природних просторів, природної довершеності, означало для них задоволення їх духовних потреб, палке бажання прилучитися до її незбагненої могутності, реалізувати свій чуттєвий зв'язок з оточуючим природним середовищем. Природа, струмуючи добром, свободою, генерувала в селянинові його добре начало, підтримувала вільнолюбний дух, консолідувала його внутрішньо-духовні потенції. З архетипом Природи письменник тісно пов'язує архетип Землі, який у романах має амбівалентне значення. Митець стверджує морально-духовний чинник архетипу Землі як джерела відчуття національної приналежності, як ключа життя, як оселі українського духу. Розуміння «землі» як національної екзистенції (Село) протиставляється «землі» як духовно-руйнуючому фактору (Хутір). «Хуторяни» виявляють

двоїсте ставлення до землі. З одного боку, вона є джерелом духовної наснаги («Тільки Гайдукові враз захотілося опинитися в полі, посеред неосяжного простору, лягти в невисоку й суху степову траву, втупити бездумні очі в небо, покушуючи гіркувато-солодку стеблину... На нього так і війнуло напівзабутим дитинством, коли він був ще Кольком, а не Миколою... Гайдукові аж хлюпнуло в очі, аж звело щелепи судомно... [8, 584-585]»), з іншого – Івасюти й Гайдуки все ж потрапляють у залежність до землі, учиняють фізичне й моральне насильство над собою. Архетип Землі з кожним наступним кроком зазнає деформації: поглиблюються трагічні наслідки матеріального зиску, виходять назовні хижацькі інстинкти. У першому сюжеті – Оксен не виконує батьківського заповіту розділити землю між ним і сестрою Олесею; у другому – ненависть і обривання зв'язків Івана-сина з Оксеном-батьком, бо той не оборонив землю від радянської влади; у третьому – убивство Іваном батька Оксена, який міг завадити йому отримати обіцяну німцями землю.

Поглиблення конфлікту Село/Хутір відбувається й через архетип Праці. Іманентна для українців любов до добра, природи, краси передбачала й естетизацію «сродної праці», що наповнює життя змістом, дає відчуття щастя. Любов до праці як до творчого процесу, що дарує людині свободу (Село), протистоїть рутинній праці (Хутір). Витримка членів родини Івасют, їхня наполегливість, уміння вести господарство, давати всьому лад елімінується руйнівною силою праці, що відбирає здоров'я, вихоплює людину з життя. Особистісний вибір примітивного уречевленого існування (перший міні-сюжет) на другому й третьому етапі переходить на примусовий рівень. Свого часу М. Костомаров наголошував на етичній цінності діяльності українців, які «робляться ледачими в умовах чужих їм громадських основ кріпацького або мірського права [9, 24]». Несправедливість такого ладу – колективізм (радянська влада) і кріпацтво (нацизм) – породжувала безвідповідальність, безініціативність. Виходить назовні соціетальний архетип «анігілятивної рівності» (О.Донченко, Ю.Романенко), що генерував у селян байдужість до соціально важливих справ. Але, якщо в другому міні-сюжеті відбувається боротьба в душі селян між породженою радянською владою псевдоініціативністю (естетична видовищність – похвала голови колгоспу у районі, орден Наталки як найкращої ланкової, змагання між колгоспними бригадами, щоб потрапити на шпальти газети і т.д., і т.п.) і споконвічною закоріненою любов'ю до праці, що штовхала тарасівців до спільної роботи навіть у колгоспі, то в третій позиції спостерігається крайня байдужість і ненависть до кріпацької роботи на німців (будівництво замку), що є ознакою катастрофічного існування людини.

Хутір є втіленням генотипу українців з історично витвореним почуттям меншовартісності, маргінальності (архетип «центрованої провини» – почуття слабкості, недорозвиненості (О.Донченко, Ю.Романенко)), що піддавалися зовнішньому «окультуренню» (архетип «едукативної психокультури» – соціологізація через навчання (О.Донченко, Ю.Романенко) з боку комуністичного і нацистського міфів. Беззастережне емоційне сприйняли «нового» «учнем» («придушений мертвим текстом екстравертивний, ірраціональний, інфантильний психотип із центрованим почуттям провини перед культурою [6, 172]») було шляхом самоствердження, самореалізації. Так, для Володьки Твердохліба, Ольги «загірна комуна» була утіленням їх максималістського духу, для Федора Світличного – реалізацією вільнолюбної, артистичної душі, для бідняка Василя Ганжі – задоволенням особистих образ (мав відрубані пальці на руках, яких позбувся через любовний зв'язок із дружиною «куркуля» Свирида Івасюти Оленою), для Леоніда Гінзбурга (єврея) – подоланням комплексу національної меншовартості, для Путька і комірника – об'єктом наживи.

Але, якщо для Федора Світличного, Володьки Твердохліба, Василя Ганжі, Леоніда Гінзбурга, Ольги радянська влада була компенсацією їх особистісних потреб, засобом їх самоствердження, самореалізації в рамках свого середовища, то для Гайдука (німецького запроданця) німецька влада була компенсацією його відчуття маргінальності перед арійською расою. Знаковою є зміна Миколою Гайдуком власного імені й прізвища. Якщо зміна власного імені Максимом Твердохлібом на Володимира символізувала перетворення Духу, а не Душі (прізвище залишилося), то постать німецького офіцера знаменувала есхатологічний мотив його української Душі й Духу.

Такій психотравматичній обставині Хутора протистоїть Село як ойкумена софійності, що перебуває в нерозривному зв'язку з прагненням до краси, добра, волею до життя, внутрішньої свободи, з прагненням жити за власним покликанням. Архетип «філософії серця» відіграє провідну гармонізуючу роль в амбівалентній душі українця-селянина, засвідчує її повноту, надає їй цілісності, людяності й сміливості, емоційності й витримки, традиційності й сприйняття нового, індивідуалізму й згуртованості і т.д., і т.п. Гармонізуюча енергія Села спрямована на відновлення власної цілісності в конфлікті – селянин-українець / детермінований, уречевлений світ (перший міні-сюжет), селянин-українець / радянська влада (другий міні-сюжет), селянин-українець / фашизм (третій міні-сюжет). Шлях до усунення вготованої трагічної долі Село проходить залежно від інформаційного потенціалу кожного міні-сюжету.

Так, у зв'язку з тим, що перший етап екзистенційної діалектики української людини перебуває найближче до сакрального Центру, то відстань (ретардація) між двома віддзеркаленими одна від одної «центральною діями»: 1) одруження Тетяни Світличної (Село) з Оксеном Івасютою (Хутір) – конфлікт Село / Хутір, з перемогою останнього; 2) розлучення Тетяни Світличної (Село) з Оксеном Івасютою (Хутір) як компенсаційний момент до першої «центральної дії» – набуває незначної довжини. Шлях між одруженням (під впливом помираючого батька) і розлученням побудований на **знанні** героїні. Тетяниній душі не відомий процес вибору між зовнішньою вготованою соціальною роллю і її «глибинно-особистісним існуванням», їй притаманна тотожність між її сутністю (натурою) і її існуванням. В умовах панування зовнішніх експансійних сил (уречевленого, прагматичного життя Івасют) така позиція жінки набуває рис жертвовної героїчності, незламності перед несприятливими обставинами.

Героїчно-трагічний модус, що домінує в першому міні-сюжеті, модифікується в другому конфлікті – селянин-українець / радянська влада. Ретардаційна відстань між «порушенням» і «поверненням» відбувається як шлях від «**знання**» до «**незнання**» і знову до «**знання**». Якщо на першому етапі дії героїні побудовані на її **знанні**, що дозволяло їй досягнути мети, незважаючи на будь-які перешкоди, то тепер селянин-українець стає заручником обставин. Другий конфлікт реалізує онтологічну програму радянської влади, що призводить до полемічності між душею українця й привнесеною ззовні партійною моноідеологією. Полемічно-трансформаційний момент героя полягає в його виборі між справжнім і несправжнім (безособовим життям).

Трагічна рольова присутність селянина-українця розкривається в розбіжності між його «**знанням**» власної натури (суті) і неможливістю подолати руйнуючу специфіку речового суспільного світу. Ознакою катастрофічного існування в умовах сучасного життя є деформація відновлювальної тенденції другої «центральної дії». «Повернення» до сталого стану не має місця у фізичному світі (триває процес колективізації, розкуркулення), «повернення» відбувається лише через пам'ять, через наповнене «**знанням**» мовлення, що «складає початковий дух народу» (Гегель), кожного селянина-українця. Життя тарасівців за власним покликанням, оприявлене через мову і в мові, вносить життєствердний мотив, вказуючи на відносність зовнішніх втручань. Перемогу онтологічних основ Села, повернення до статичного стану символізує завершення другого міні-сюжету: *«Поринувши в думки, Гінзбург і не помічав, як розгорався довкола світанок. Тільки як дійшов до сільради, прямо у вічі вдарило вогнем: цойно холодні шиби раптом розплавилися, червоним потекли на рами, на стіни. Сходить сонце... [8, 647]».*

Ознаки трагічного існування людини поглиблюються в третьому міні-сюжеті. Якщо у 2 міні-сюжеті герой стоїть перед вибором обрати свободу чи жити в екзистенційному страху, то герой третього етапу втрачає право на цей вибір, що вносить есхатологічний мотив у буття людини. Відчуваючи власну приреченість стати покірною «чередою», бо щоб *«орати землю чи доглядати худобу – грамоти великої не треба [10, 628]»*, тарасівці обирають шлях трагічного самовиключення. Друга компенсаційна «центральна дія» – спалення німецького замку, що уособлював владу нацистського імперіалізму – це шлях до смерті селян із наступним відродженням – поверненням до статичного стану. Символічно-оптимістичним є фінал роману «Біль і гнів», коли після спалення всіх жителів села урятувалась лише Ганна: *«А Ганна ні про що не думала: Ганна просто варила картоплю [10, 924]»*. Ганна символізує збереження й відродження онтологічних основ духовного буття українського народу.

Висновки. Романи Анатолія Дімарова «І будуть люди», «Біль і гнів» продемонстрували гармонійну національно-духовну творчу ініціативу митця. «Епічне пророцтво» прозописьма письменника є процесом усвідомлення й бажання зберегти «самість» українського соціуму, його первинні «здорові» архетипи, які через власне інстинктивне природне відчуття життя в спроможності подолати привнесений культурно-історичним часом трагічно-драматичний модус існування, новоутворені «дистресові архетипи», що вже давно стали «рубцями» на «тілі» нації.

Список використаної літератури

1. Гадамер Г.-Г. Герменевтика і поетика / Г.-Г. Гадамер Вибрані твори / пер. з нім. – К.: «Юніверс», 2001. – 288с.
2. Штонь Г. Духовний простір української ліро-епічної прози: Монографічне дослідження / Г. Штонь. – К.: СП «Українська книга», 1998. – 317 с.
3. Федик О. Мова як духовний адекват світу (дійсності) / О. Федик – Львів: Місіонер, 2000. – 300 с.
4. Тамарченко Н. Теория литературных родов и жанров. Эпика. / Н. Д. Тамарченко – Тверь: Твер. гос. ун-т, 2001. – 72 с.
5. Дімаров А. Тридцять (притча про хліб) / А. Дімаров // Прапор. – 1988. – №6. – С. 9 – 71.
6. Донченко О. Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психологічного повсякдення) / О.А. Донченко, Ю.В. Романенко. – К.: Либідь, 2001. – 334 с.
7. Кримський С. Під сигнатурою Софії / С.Б. Кримський – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 367 с.
8. Дімаров А. І будуть люди / А. Дімаров – К.: Дніпро, 1977. – 647 с.
9. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології / В.Янів; упор.: М. Шафовал; наук. ред.: М.Старовойт. – 2-ге вид., переробл. і доп. – К.: Знання, 2006. – 342 с.
10. Дімаров А. Біль і гнів / А. Дімаров. – К.: Україна, 2004. – 928 с.

References

1. Gadamer, G. (2001) *Hermeneutics and Poetics. Selected works*. Kiev: Univers (in Ukr.)
2. Shton, G. (1998) *Ukrainian spiritual space lyric-epic prose*. Kiev: Ukrainska knyga (in Ukr.)
3. Fedyk, O. (2000) *Language as adequate spiritual world (reality)*. Lviv: Misioner (in Ukr.)
4. Tamarchenko, N. (2001) *The theory of literary race and genres. Epik*. Tver (in Russ.)
5. Dimarov, A. (1988) *Thirty (parable of bread). Prapor (Flag)*, 6, 9–71 (in Ukr.)
6. Donchenko, O. (2001) *Archetypes social life and politics (psychological depth regulatives everyday)*. Kiev: Lybid (in Ukr.)
7. Krymskyi, S. (2008) *Under the signature of Sofia*. Kiev: Kyievo-Mogylianska akademiia (in Ukr.)
8. Dimarov, A. (1977) *And people will*. Kiev: Dnipro (in Ukr.)
9. Yaniv, V (2006) *Essays on the History of Ukrainian ethnic psychology*. Kiev: Znanian (in Ukr.)
10. Dimarov, A. (2004) *Pain and anger*. Kiev: Ukraina

KORETSKA Maryna Viktorivna,

Candidate of Philological Sciences, Senior Lecturer at the Department of Ukrainian Literature and comparative studies Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy
e-mail: mvkorecka@ukr.net

ART DIFFERENTIATION OF UKRAINIAN ETHNOPSCHOLOGICAL TYPES IN A. DIMAROV'S NOVELS «AND PEOPLE WILL», «PAIN AND ANGER»

Abstract. Introduction. *In the early 60s. of the XX century existential worldview paradigm A. Dimarov's acted as an "existential methodology" knowledge tragic pages of Ukrainian history, existence and expression is natural "Ukrainian" man of her desire for freedom, enthusiasm for life, finding ways of self in terms of offensive "civilization" with its rationalism, effusiveness*

Purpose. *The aim of our study provides intelligence ideological and aesthetic discourse of the A. Dimarov's prose of the 60s. – 70s of the XX century, including the novels "And people will", "Pain and anger" as landmark works in the self-reflection of the artist.*

Results. *The author appeals to the Ukrainian existential "I-speech" hero of the novel, where structural and conceptual element acts is "folk word" from his discourse "knowledge", "law". It was found that folk language Ukrainian village, its ritual archetypal foundation audits real living space novels, breaking it into three mini-stories (Ukrainian peasant / deterministic, materialized world (the first mini-story), peasant Ukrainian / Soviet authorities (second mini-story), Ukrainian peasant / Fascism (third mini-story)). Consistent its placement as an indicator of the deterioration of the people, deformation ethnopsychological its spiritual heritage. The sign shows the potential of their mythological basis - the myth of the three rivers of living: "at the first crossing repulse hand," "the second - left foot", "the third crossing - remove the head." The conflict between the opposition forces in three mini-plots through open confrontation*

between the villages / hamlets, according Associates / Apostate – spiritual and moral integrated peasant / farmer affected negative social experiences. Volume spiritual conflict parties confirmed national archetypes "Heart", "Earth", "Work" et al., which is a positive sense through processing cultural and historical experience with each subsequent step undergoes damage.

Originality. *The study is an attempt to prose Anatolia Dimarova characteristics in terms of ethno-psychological discourse. As a result of the use of structural and semiotic method found mythological structure fiction, archetypal heroes. The study opens up additional opportunities for expanding outlines artist artistic thinking and deepening literary-historical and theoretical comprehension of the genesis of the literary process 60s. - 70s. of the XX century.*

Conclusion. *A. Dimarov's novels "And people will", "Pain and anger" demonstrated vitalistic national-spiritual creativity of the artist. "Epic prophecy" prose of writer is a process of awareness and the desire to preserve the "self" Ukrainian society, its primary "healthy" archetypes that, through its instinctive natural feeling of living can overcome brought in cultural-historical time tragically dramatic mode of existence, the newly formed "distress archetypes" which have become "scars" on the "body" of the nation.*

Keywords: *A. Dimarov's novels "And people will", "Pain and anger", existential Ukrainian man, folk language, archaic type of plot, the opposition Companion / Apostate, archetypes "Heart", "Earth", "Work", negative experience people.*

Одержано редакцією 21.12.2015
Прийнято до публікації 22.12.2015

УДК 821.161.2(477.82)–1.09:141.32

НАЗРУК Ірина Василівна,
аспірантка кафедри української літератури
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки
e-mail: anyri7@mail.ru

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ МОТИВИ ПОЕТИЧНОГО ДОРОБКУ КОСТЯ ШИШКА

У статті розкрито суть екзистенційної природи творчої спадщини волинського поета Костянтина Шишка, розглянуто основні мотиви й засоби художньої репрезентації філософської лірики автора. Стверджується, що митець належав до кола людей, чий талант сформувався у 60 – 80-ті роки ХХ століття, що характеризувалися складними соціальними й політичними умовами. Відтак у їхньому доробку екзистенційна складова є досить яскраво вираженою. У дослідженні продемонстровано своєрідність світобачення Костя Шишка, у віршах виявлено такі основні екзистенційні мотиви як самотність і відчуженість, пошуки людиною свого місця у світі, ставлення до життя й смерті. Також приділено увагу засобам поетичного мовлення, що відіграють функції увиразнення та підсилення екзистенційного змісту. У цьому контексті наголошується, що саме широка палітра образів, метафоричних конструкцій, яскравих порівнянь, риторичних і запитальних фігур, вдало підібрані кольороназви підсилюють виразність висловлювання, а також сприяють змістовнішому розкриттю природи кожного з екзистенціалів творчого доробку митця.

Ключові слова: *екзистенціалізм, екзистенція, екзистенціал, світогляд, буття, світ, мотив, образ, ліричний герой, поезія.*

Постановка проблеми. Екзистенціалізм у творах українських письменників набув недостатнього поширення, як, наприклад, у Німеччині чи Франції. Однак, слід зазначити, що у кінці 19 – на початку 20 століття риси екзистенціалізму простежуються у доробку В. Винниченка й Лесі Українки. Він яскраво виявився у 20-ті роки ХХ століття у творчості В. Підмогильного, зокрема у повісті «Остап Шаптала» й збірці новел «Проблема хліба», пізніше – у прозі І. Багряного, В. Барки, Т. Осьмачки, а також у поезії представників «Нью-йоркської групи», у ліриці В. Стуса. Варто зауважити, що екзистенційні мотиви притаманні і творам волинського поета-шістдесятника Костя Шишка.